

et testimonio literarum mediante. Datum in saepe fata libera ac regia civitate Debreceniensi die 19. julii, ano 1713. Per Joannem Posalaki juratum patriae notarium extradatum. m. p. L. S.

Eredetije az Orsz. Levéltár magyar udv. kancelláriai osztályában „*Conceptus Exped.*“ 1721. évi No. 35 ex Julio alatt.

Másolta: *Dr. Kárffy Ödön.*

UTASÍTÁS 1701-BŐL A NAGYKÁROLYI KULCSÁR RÉSZÉRE.

Károlyi kolcsár Balog Jánosnak die 4. mensis Aprilis, anno 1701 kiadott instructiója következik e szerint.

1. Minthogy mindennemű legumináknak és boroknak az kolcsár keze és gondviselése alá kell mindenünnen adminisztráltatni, és ő általa erogáltatni, ahoz képest megkívántatik, hogy szorgalmatos vigyázással légyen, maga dolgainak legjobb módjaival való folytatására. Mindennemű perceptiókat és erogációkat distincte magának felirjon, és aki mit administrál, arról quietantiát adjon; ellenben magának recognitiót extrahállyon.

2. Valamikor a csürben szórnak, jelen legyen, vagy hogy béhozván, ide bé is megmérjen mindenféle magot; rovást rólla tartson, kinek a felé magánál, s fele peniglen a csürbirónál álljon. Az vetni való magot szám szerint külön tartsa, az költeni valóval öszve ne elegyétse, mindeneket rostán által eresszen és a porát is hütös ember előtt felmérje minthogy együtt percipiállya. A tiszta buzát az abajdoczal és rossal öszve ne egyelétse; mindenféle mag külön rakásban és szuszékban tartassék.

3. Ha 100—200 köböl élet lészen egy rakásban gyakorta megforgattassa, hogy valami módon az usok belé esvén, az urnak kára ne következék gondviseletlensége miatt. Legkiválképpen a zabot és kölest forgattassa meg, minthogy legjobban szokott ártani azoknak a meleg.

4. Két vékát ne tartson, hogy suspitióban hozván magát, mások példájára keményen meg ne büntetessék, hanem az micsodás vékával beméri az életet, azon vékával mérje ki is. Igen jó vigyázással legyen penig, hogy kinn a jószágban és majorokban lévő vékákkal az maga vékája megegyezzen, kisebb, vagy nagyobb ne legyen, mert maga fog kárt vallani, ha az vékák meg nem egyeznek; sőt ahol észre veszi, hogy vagy nagyobb, vagy kisebb az ő vékájánál a jószágban kinlevő véka, mindjárt az urnak, vagy az udvarbirónak hírré tegye, mert késő lészen számadásakor. Ha peniglen Debreczenből, vagy Ér mellől, vagy peniglen Szathmárról oda való köböllel valamit hoznak, a köblön való szaporodását jól feltegye, másként magájából fogja pótolni.

5 Commissio nélkül senkinek semmit se erogállyon, mert számadásakor nem fog tulle acceptáltatni.

6. A kenyérsüttetésben ilyen modalitást observáljon. Az urak számára mindenkor tempestive igyekezzék szép lisztrül, úgy konyhára valórül 5—6 köbölről, uraim és cselédlisztrül 30—40 köbölről providálni, úgy hogy azmidőn malomban küld, az molnárokkal rovássá légyen,

fele magánál, s fele az molnároknál álljon, mennyit küld, hány zsákkal s hany köböllel és mennyi lisztet hoznak bé ; mert vámot nem adván belőle, több lisztnek kell bújanni, mint buza megyen ki ; azt igen számon tartsa, mind írásban, s mind rovásban.

7. A sütőknek nyomatlan és tetézve adja ki a lisztet : fejer czipónak egyszeri sütésre másfél vékát, kibül is várhat be 60 czipót; uraim lisztet 2 vékát, abbül 100 czipót, cselédnek 1 köblöt, abbül 300 czipót várhat be.

8. Az urak itthon lévén, felesebb cseléd vagyon, azért jól végére menjen, ordinarie asztali szolga hány vagyon, kiknek uraim czipó adassik. Úgy a szolgarendet is számlálja meg, hány személyből áll, kiknek napján 2 czipó adatik ; viszontag, hány személy, akiknek 3 czipó jár napjára ; ezt felszámlálván és a napját felirván, mikor mikor érkezett meg az úr, meddig mulatott itthon, mely nap ment el hányadmagával ; és azon lajstromot suscribáltassa az úr elmenetele alkalmazosságával, ha magával nem is az úrral, Fekete Ferencz, vagy Szathmári uramékkal. Holott peniglen feles időig mulatna idehaza az úr ezen praxis minden szombaton véghezmenhet. Mikor peniglen az urak itthon nincsenek, akkor is Fekete Ferencz, vagy Szathmári uraimék sutcriptiója alatt kiadatott lajstrom szerint adja ki a praemendat ; másként, ha efféle lajstromokkal az kenyérre erogált buzának, rozsnak erogatióját számadáskor nem világosítja, nem fog acceptáltatni.

9. Azmidőn valami uri ember feles cseléddel jü és egynehány napokig itten mulat, hasonló lajstromot suscribáltasson feljebb megirt mód szerént. De hacsak 2—3 személyből áll az vendég, 1—2 napi mulatása vagyon csak, nem szükség olyankor. Mivel a cseléd közzül is sokan gyakorta ide s tova küldtetnek, az olyanok praemendája helyett kitelik az vendégé.

10. A lisztet az malombul meghozván, ha lehet mindenkor, ha peniglen reá nem érkezik néha-néha megmérje, hogy ha kevesebb liszt jü-é be, vagy csak annyi, mint a buza volt, hogy vagy az molnárt, vagy aki lisztet béhozza, az ember megbüntethesse, ha az liszt annyi nem lenne mint a buza, minthogy rendszerént szaporodni kellene.

11. Az korpáját peng az sütöktül igazán beszédje és kívánja, kít is szarvasok és disznók számára conserváljon. A sütök után jó vigyázással legyen, hogy vakaró helyett kenyerek is ne süljenek, és a sütéssel tisztán s takarossan bánjanak.

12. Hasonlóképpen lajstromban legye nála suscriptió alatt, hány paripára, szekeres és gyermeklovakra ad ki abrakot ; úgy, hány katonalovára jár ki az abrak. A lovászmesterrel rovást tartson és minden szombaton ossza ki az abrakot annak jelenlétében. Mely rovásnak egyike magánál, másikja peniglen az lovászmesternél álljon. Ha mikor vendégek jünek, külön rovásra messe fel és magának maga is felírja hogy idejében jobban folyhasson számadása.

13. Arra peniglen szorgalmatos gondja légyen, hogy valami módon a konyha meg ne fogyatkozzék ; kásája, árpadarája és egyéb afféle leguminája mindenkor készen legyen. A konyhára és szakácsra reá vigyázzon, hogy mód nélkül való pazarlás se legyen, a cselédnek is injuriája ne lehessen.

14. Midőn valahonnan borokat hoznak keze alá, tehát mindenkor felírja: ha majorságbor, hovávaló, ha pénzen vagy hitelben vött, kitül vétetődött, hány hordó, csöbri hogy vétetődött. Akó szerént minden hordóban hány csöbör van, és úgy végére menvén, aki adminisztrálja a bort, attul recognitiót vegyen, ő peniglen quietantiát adjon. Az hordókat megczédulazza, feltévén hovávaló bor, kitül vétetődött, hány csöbör van benne.

15. Midőn korcsomákra bort ád ki, az udvarbírótul commissiót extraháljon, és magának is fel jegyezze, feljebb megirt mód szerént.

16. Asztalon és praebendán elkölt borok eránt Kerekes Andrással correspondenter legyen, hogy valamikor valamely hordót kikezd, tehát mindjárást rovást csináljanak, hogy ezen az napon, idevaló bor kezdődött ki, annyi csöbör benne, ekkor fogyott el.

17. A praebendán és asztalon elkölt borok sepreire jó gondot viseljen, meg ne vesztegettesék, hanem tisztán az égett borosnék kezekben rovás szerént adattassék. És az olyan hordókra és fenekeire jó gond viseltessék.

18. Gyakorta az hordókat megtisztogassa, abroncsait és fenekeit megnézege; mert ha mi kár gondviseletlensége miatt fog a borokban lenni, maga fizeti meg az árát.

19. Minden holnapban az borokat egyszer megtöltse, és jól megtisztogassa, hiteles ember praesentiájában, kitül is recognitiót extraháljon, mennyi bor ment fel az borok töltésére. Amely borokat peng a korcsomára kiád, azokat az megtöltse és bépecsételje.

20. Midőn szalonnát kezd meg, Fekete Ferencz, vagy Szathmári uraimék előtt másálja meg, és ő kegyelmeletül mindenkor czédulát kérjen, mely napon kezdette meg a szalonnát, hány font volt benne, s mikor fogyott el. És naponként magának feljegyezze, hány font költ el, s hová erogálódott, hogy számadásakor azon lajstromát is producálhassa.

21. A tőróval hasonlóképpen kell bánni. Másáltassa meg, ugyan Fekete Ferencz, vagy Szathmári uraimék előtt, és feljebb megirt mód szerént, mint a szalonnárúl czédulát vegyen; és hová erogálódik, naponként írja fel font számára. Mikor peniglen a tőrót behordják a juhászok, jó szárazon vegye bé, és font száma azután hordóra vevén, feljebb megirt mód szerént erogálja.

22. Azmely nap sajtot ád asztalra, felírja, és meddig tart azt is annótálja.

23. Minthogy az vajnak, mésznek, eczetnek, fejer lisztnek többire, konyhán majd mindennap meg kellett lenni, és egész rendit nem szabhatni, minthogy néha büvebben kívántatik, s néha peng kevessebbel is beérni, arra nézve hütös kötelességére bizattatik, hogy annak rendivel és módjával az alkalmatosságot is megvizsgálván, erogáljon a konyhára és takarosán bánják mindennel, a konyhára való szükségnek szine alatt peng másova semmit is, vagy jóakarója, vagy maga hasznára ne fordítson. Ha comperiáltatik, exemplariter megbüntettetik.

24. Sajtot tőrót, vaját, gyapjút és mindenféle leguminát szám szerént vegyen kezéhez, és úgy adjon quietantiát róla. Ha mikor peng gyapjuban, vagy tőróban valami gyanúsága vagy, tehát az udvarbírónak hirt tegyen, hogy az olyanokhoz látókat megindithassa.

25. Mindenféle döglött marhának bürét külön írja és a pásztorokkal eránta rovást tartson.

26. Hasonlóképpen a megölettetett marhák, bárányok, juhok és herbécsek büreirül is rovást tartson és azokat kifeszvegetve conserválja; sokáig penig ne tartsa, hanem, azki szücs kezében való, annak, aki penig vargák kezében való, azoknak quietantia, vagy rovás, szerént kiadja: idején kikészítettén, békivánja. Az mente alá valokat jó helyen felkötve conserválja, a csizmának valókat idején, számon kiossza, és a csizmákat készen csináltatva tartsa, hogy commissio mellett az prae-mendásoknak erogálhassa, kit is mindenkor béirasson a conventionaléban.

27. Esik esztendőt által holmi csikó, borju és özbür; azért azokra is jól számot tartson, kit irhának, kit szironnak, kit dolmány alá szolgáknak, kit kesztyűknek kikészitese: az öznek a szórit penig holmit tölteni meggyűjtsön.

28. Az majorokból valamennyi apró marhát konyhára valót behordanak, rovás mellett legyen: úgy az adó tyúkot, és ajándék tyúkot is percipiálja és erogálja a konyhára rovás mellett.

29. Valamennyi ludat az konyhára hoznak, az majorné először megmellyesse, úgy az majorban levő ludakat is megmellyesse és nagy gondja legyen az tollára.

30. Ha midőn herbéczet ölnék, úgy marhát, az fagygyára jó gondja legyen; egy herbéc fagygyából kitelik 100 gyertya. Az mészárostúl adminisztrálandó fagygyúra jó gondja legyen, hogy annak idejében szép s jó fagygyút olvasztva, mázsa számra vegye bé.

31. Az konyhára való húst az mészárszékből rovás mellett hordja; az fontját jól megvizsgálja, próbának okaért néha ide bé is megmérje. Ordinarie peniglen, mikor az úr itthon van, egy napra 30 font hust, azonkivül minden marhának a nyelvét és veséjét kell béhozni. Minden második marhának pedig a bélit szépen feltisztította és megtöltesse.

32. Tizenkét marhabőrrel is tartozik a mészáros; azt is úgy percipiálja, hogy jól legyenek; talpnek, bocskornak in tempore kikészítesse, commissio mellett erogálja.

33. Konyhára való eszközökre; úgymint fazékra, serpenyőre, etc. úgy élésház körül való rostára, szóró lapátra etc., idején való gondviseléssel, legyen, úgy szakokra és buzaszaráztókra.

34. Ha kinek conventiójára vagy az úr, vagy az udvarbíró commissioja mellett valamit erogál, ha külső cseléd, az udvarbírónak, ha belső peniglen Ferencz deák uram hírré tegye, hogy az conventionaléban in tempore beirattassék, másként afféle erogatiók számadásakor nem acceptáltak.

Az kulcsárnak adjungálandó.

Ad punctum 2-dum. Valamikor az csürben szórnak, jelen legyen vagy hogy béhozván ide be is megmérjen mindenféle magot: s rovást róla tartson, fele nála, fele az csürbírónál állván. Az vetnivaló magot szám szerént külön tartsa, s az költeni valóval öszve ne egyelitse, mindeneket rostán által, bocsásson által és az porát is felmérje, mint-hogy ő együtt percipiálja.

Ad 3-ium. Legkiváltképen az zabot és kölest, kiének az meleg is megszokott ártani.

Ad 4-tum. Az vékáját pedig maga is megvizsgálja, hogy az más helyeken való nagyobb, vagy kisebb ne legyen, honnat ő percipiál, mert abban maga kára leszen; hahol olyat veszen észre, hurré tegye, mert számadáskor késő leszen. Ha valahonnat Debreczenbül, vagy Ér mellől, vagy Szatthmár, odavaló köböllel valamit hoznak, szaporodását az köblön jól feltegye, mert magáébül pótolja.

Az kenyérkiadásban vagyon inkább az 6-ik punctum, hanem az kenyérsütésben illy observatio legyen.

1-mo. Az urak számára mindenkor tempestide igyekezzék szép lisztrül, úgy konyhára valórül 5—9 köbülrül, uraim és cselédlisztrül 30 vagy 40-rül provideálni. Ugy, hogy az midőn malomba küld, az molnárokkal rovása legyen; fele magánál, fele az molnároknál álljon, mennyit küld, hány zsákkal, hány köblöt és mennyi lisztet hoznak bé, mert vámot sem adván belőlle, több lisztnak kell bėjőnni, mint buza mégyen ki; s azt igen számon tartsa, mind iráson, s mind rováson.

2-do. Az sütőknek nyomatlan és tetézve adja ki az lisztet; fejer czipónak egyszeri sütésre másfél vékát, kibül is várhat bé 60 czipót. Uraim lisztet 2 vékát, abbül 100 czipót; cselédnek egy köblöt, abbül 300 czipót; azután erogátioja legyen az specificált 6-ik punctum szerént.

3-tio. Az lisztet az malombul meghozván, ha lehet, mindenkor, ha pedig nem lehetne, ha csak néha is, megmérje, hogy ha kevesebb, mint buza volt, vagy csak annyi, az molnárt, vagy azki hozza, ha azon sül ember, megbüntethesse.

4-to. Az korpáját pedig az sütöktül igazán bészedje és kívánja, kit is szarvasok és disznók számára conserválja.

5-to. Kiadván pedig az lisztet, az czipót az sütöktül mindenkor számon vegye elő, és gyakran utánnok vigyázzon, hogy vakaró helyett kenyerek is ne süljenek. És az sütéssel tisztán, takarossan bánjanak.

Ad 9-num punctum. Másként az konyhára, az szakácsokra is reá vigyázzon, hogy pazarlás ne legyen és az cselédnek injuriája se legyen.

Ad 15-um. Mikor az tūrót behordják az juhászok, jó szárazon vegye bé és font számra, s azután hordóra vervén, úgy erogálja, mint az punctumban vagyon.

Ad Az lovászmesterrel az abrakolásrül rovást tartson, és minden szombaton osztván ki az abrakot, annak jelenlétiben adja ki: vagy, ha mikor vendégek jőnek, külön rovásra felmesse, s irva is felírja.

A 18-vium. Minden holnapban legyen az borok töltőgetése egyszer; tisztogatása pedig gyakran. Mikor korcsomára kiviszik, is ujonnan bétöltse és pecsételje; az többi is örökké pecsét alatt álljon.

Ad 20-mum. Ha mikor vagy gyapjában, vagy tūróban valami gyanúsága vagyon, tehát az udvarbirónak hirt tegyen, hogy ahhoz látókat megindithassa.

21-mum. A döglött marháknak bőreit mindenféléknek külön írja, és az pásztorokkal róla rovást tartson mindenikkel.

22. Hasonlóképpen az megölettetett marhák, bárányok, juhok, berbeczek büreiről is, és azokat kifesztengetve conserválja : sokáig pedig ben ne tartsa, hanem azki szücs kezében való, annak azki pedig vargák kezében valók, azoknak vagy quietantia, vagy rovás mellett kiadja, s idején kikészítettvén, békivánja ; az mente alá valókat jó helyen felkötve conserválja, az csizmának valókat idején számon kiossza, és az csizmákat készen csináltatva tartsa, hogy commissióra az praemendásoknak erogálhassa, kit is mindenkor beirasson a conventionáléban.

23. Esik esztendő által, holmi csikó, borjú és özbür is, mert azokra is jól számot tartson, kit irhának, kit szíronnak, kit dolmány alá szolgálknak, kit keztyüknek, kiképpitessen, az öznek szőrit pedig holmit tölteni meggyűjtsön.

24. Az majorokból valamennyi apró marhát konyhára valót behordanak rovás mellett, úgy az adó tyúkot, és ajándék-tyúkot és percipiálja és erogálja az konyhára, hogy az majornék azzal magokat ne excusalhassák.

25. Valamennyi ludat az konyhára hoznak, az majorné először megmelylyessez, úgy az majorban lévő is esztendőben kétszer megmelylyesztesd, és az tollára szorgalmatos gondod legyen.

26. Ha midőn berbecsét ölnek, úgy marhát, az faggyára gyertyának gondod legyen, egy berbecz faggyából kitelvén 100 gyertya is, másként az mészurostól administrálandó faggyúra is jó gondod legyen, hogy annak idejében, szép s jó faggyút olvasztva, mázsza számra vedd bé az taxáját.

27. Az konyhára való húst az mészárszékből rovás mellett hordasd s az fontját jól megvigyázd ; próbának okáért néha ide bé is megmérd. Ordinarie pedig egy napra 30 font hust, azonkívül minden marhának az nyelvét és veséjét, másodíknak pedig az belit, kit is képen feltisztíts és megtöltess.

28. Tizenkét marhabőrrel is tartozván az ménszáros, azt is úgy percipiálja, hogy jók legyenek, s talpna, boeskorinak in tempore kikészíttessd, s commissiók mellett erogáld.

29. Konyhához való eszközökre, úgymint fazekakra, serpenyőkre etc., úgy magad körül rostára, szórólapátokra, mire idején való gondviselésed legyen ; úgy zsákokra, buzaszárastókra.

30. Ha kiknek conventiójokra, vagy magam, vagy az udvarbiró commissiói mellett valamit erogálnak, ha külső cseléd, az udvarbirónak ha belső, Ferencz deák úrnak hírré tedd, hogy az conventionálékban beirják in tempore.*)

Eredetije a gróf *Károlyi* nemzetség budapesti levéltárában.

Másolta : Horváth Sándor.

*) Az első rész 25—34. pontja majdnem szorul-szóra egyezik az „adjungálás” 21—30. pontjával; az utóbbi úgy látszik, az első rész megfelelő pontjainak fogalmazványa az uraság részéről, a mely alapján valószínűen a 34. pontban megnevezett Ferencz deák az utasítást kidolgozta.